

BAŽNYČIA IR UNIVERSITETAI EUROPOJE: NAUJI UNIVERSITETINĖS SIELOVADOS KONTEKSTAI

Arvydas Ramonas
Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje kalbama apie seniausių Europos institucijų – Bažnyčios ir universiteto svarbią misiją – kurti naujosios Europos civilizaciją ir puoselėti kultūrą, remiantis krikščioniškosiomis vertybėmis. Katalikų Bažnyčia ne tik aktyvi pagalbininkė, kuriant naująją Europą, tai pagrindinė vienijanti jėga, dedanti pamatą politiniam, socialiniam ir ekonominiam į Europą beįsiliejančių kultūrų bendrumui. Universitetinės sielovados esmė – tikėjimo ir mokslo, religijos ir kultūros dialogas. Tai reiškia Bažnyčios ir jos narių dalyvavimą akademinuose procesuose, pažįstant pasaulį, žmogų ir patį Dievą. Garsių Europos universitetų pagrindas visada buvo krikščioniškoji moralė. Sielovada viduramžių akademinėi visuomenei nebuvo svetima, nes Europos universitetų atsiradimas neatsiejamas nuo dvasininkų, kuriems rūpėjo ir mokslas, ir dvasinis ugdymas, dalyvavimo. Bažnyčia ir šiandien ragina stabtelėti, atsigręžti ir apmąstyti, ar be pagrindinių doros principų šių laikų žmogus gali kurti visuomenės gerovę.
PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Bažnyčia, universitetas, kultūra.

Abstract

The article points out that nowadays the oldest European institutions – the Church and university – retain a very important mission to create the civilization and culture of the new Europe on the basis of Christian values. The Catholic Church is not only an active assistant in the creation of the new Europe, but it is the essential unifying power which lays the foundation for the political, social and economical unity of the cultures which are joining Europe. The essence of pastoral care of the university is the search for a dialogue between faith and science, between religion and culture. This involves presence of the Church and its members in academic processes in search for the truth about the world, man and God. All great European universities were founded and operated on the basis of Christian morality. Pastoral care was not uncongential to medieval academic society as monasteries, clergymen and popes, who were concerned with both science and spiritual development, took part in establishment of European universities. Therefore, the Church today urges to stop, look back and consider if a modern person can create a better future for the society without essential principles of morality.
KEY WORDS: Church, university, culture.

Įvadas

2006 m. per metinę Europos valstybių nacionalinių delegatų universitetinei sielovadai konferenciją Romoje (Italija) CCEE (Europos vyskupų konferencijų taryba) generalinis sekretorius mons. Aldo Giordano pabrėžė, kad Europos Sąjunga šiuo metu išgyvena savo „kultūrinę naktį“, kurią įveikti galima tik su Dievo pagalba. Ne šiaip Dievo, o Nukryžiuoto ir Prikelto iš numirusiųjų, t. y. krikščionių Išganytojo ir Mesijo Jėzaus Kristaus. Tik su Kristumi įveikusi „tamsiąją naktį“, Europa gali sulaukti „šviesaus rytojaus“ – prisikėlimo ryto. Popiežius Benediktas XVI taip pat akcentavo, kad Europa yra „pavargusi“ nuo savo kultūros, kurioje dominuoja reliatyvizmas ir subjektyvizmas: „Šiandien Europoje vis mažiau bereikia Dievo, juolab, Kristaus. Žmogus, rodos, pats kuria savo ateitį ir save patį. Racionalumas yra tarsi vienintelis objektyvaus mokslo modelis, visa kita atrodo reliatyvu, kintama. Tai gi ir krikščioniškas žmogaus gyvenimas yra reliatyvus dalykas, priklausantis nuo jo asmeninio pasirinkimo“ (Benedetto XVI, 2006). Panašiai tvirtino ir garsusis teologas Henri de Lubakas: „Be abejo, žmogus gali kurti savo gyvenimą žemėje be Dievo, tačiau ta kūryba be Jo neišvengiamai atsigręs prieš patį žmogų“ (De Lubac, 1945, p. 10).

Katalikų Bažnyčia stengiasi keliomis kryptimis evangelizuoti kultūrą: skatindama steigti naujus katalikiškuosius universitetus, siekdama susitarimų, kurie turėtų užtikrinti universitetuose vietą teologijai ir katalikiškajam mokymui, pabrėžiant universitetinės sielovados darbą su dėstytojais ir studentais. Verta paminėti, kad ir Lietuvoje 2006 m. vasario 8 d. pasirašytas „Lietuvos vyskupų konferencijos ir Lietuvos universitetų rektorių konferencijos Memorandumas“, siekiant, kad būtų pripažintos Europos universitetų krikščioniškosios ištakos, universitetinės studijos neapsiribotų tik profesinių žinių ir įgūdžių įgijimu, bet būtų ugdoma harmoninga asmenybė, kuri suvoktų savo atsakomybę tautai ir valstybei, ugdytosi svarbą. Šiame kontekste akademinė sielovada, kaip viena asmenybės ugdymo formų, tampa bendru Bažnyčios ir universitetų rūpesčiu. Žinoma, pagrindas išlieka tas pats: proto ir tikėjimo dialogas, vykstantis pasaulietinių universitetų auditorijose, nepalijaujant galvoti apie tokią akademinę struktūrą ar aplinką, kuri užtikrintų to dialogo tęstinumą. Beje, tam dialogui turėtų vadovauti pasaulietiniuose universitetuose dirbantys katalikai. Universitetinės kultūros aplinkoje veikiantys pasauliečiai turėtų atsiliepti į Bažnyčios kvietimą būti tikėjimo liudininkais šių dienų akademinėje visuomenėje.

1. Bažnyčios, kaip institucijos, vieta universitetų veikloje: istoriniai aspektai

Bažnyčia ir universitetai Europoje yra pačios seniausios institucijos. Universitetai kilo iš Bažnyčios – iš pačios jos „širdies“. Europos universitetų paveldas rodo, kad religija, vykstant Europos mokslo raidos procesams, visada buvo svarbi. Universiteto steigimu buvo suinteresuoti imperatoriai, karaliai, kunigaikščiai, popiežiai. Valstybei reikėjo gerai pasirengusių valdininkų, Bažnyčiai – teologų, kurie sugebėtų kiekvienam klausiančiajam išaiškinti amžinuosius egzistencinius klausimus. Visuose viduramžių universitetuose svarbiausias mokslas buvo teologija, garsiausi dėstytojai – teologijos profesoriai: Albertas Didysis, Tomas Akviniėtis, Bonaventūra ir kt.

Nežinant universitetų kilmės, nesusipažinus su jų paveldu, galima pasiklysti savo ieškojimuose ugdant jauną intelektualą šiuolaikinei visuomenei. Modernusis mokslas gali pateikti didelių atradimų, bet vargu ar iš tiesų pasitarnaus žmogaus, kaip asmens, orumo puoselėjimui, jei ignoruosime dvasinę žmogaus dimensiją, nekabėsime apie būtinybę ugdyti jo sielą. Ar šiuolaikiniai Europos universitetai, neturintys ar turintys menkus krikščioniškuosius pagrindus, gali žmogų išvaduoti nuo įvairių baimių, kurias lemia spartėjantis gyvenimo tempas ir jo paties rankomis sukurtų gėrybių keliama grėsmė. Be abejo, krikščioniškosios vertybės, puoselėtos pirmųjų universitetų, gali sušvelninti nerimą dėl to, kad modernios technologijos, vis tobulėjanti technika niekada nebus svarbiau už patį žmogų. Krikščioniškasis Europos universitetų paveldas gali padėti ugdyti humanišką visuomenę. Juk universitetas yra ta institucija, kurioje gimsta intelektualiai asmenybė, ugdysianti ateities kartą. Taigi, kokias vertybes puoselės jaunoji karta, tokia bus ir visuomenė. Todėl ypač svarbu, kad universitetuose šiandien būtų kuriama krikščioniškojo ugdymo terpė, palengvinanti grįžimo prie bendrųjų ir krikščioniškųjų vertybių procesą, padedanti suvokti asmens orumo svarbą visuomenei (Vaitekūnas, 2002, p. 38–39).

Universitetai visada savarankiškai darė mokslo atradimus, numatydavo studijų procesus. Vienas ryškiausių *Alma Mater* bruožų ir yra pašaukimas visuotinybei. Bažnyčios dalyvavimas universitetų gyvenime yra laisvo abiejų šalių bendradarbiavimo išraiška. Deja, nesąmoningas naudojimas laisve gali lemti neigiamus padarinius ir Bažnyčiai nebebus vietos aukštosiose mokyklose, ką byloja istorija.

Švietimo epochoje teologiją, kaip mokslą, mėginta išstumti iš universitetų, nors šis dalykas Europos universitetuose ilgus šimtmečius buvo pagrindinis, vadintas mokslo karaliene (lot. *regina scientiarum*). XIX a. Napoleono įstatymas dėl universitetų iš katalikiškąsias tradicijas puoselėjančių šalių uni-

versitetų išstūmė teologiją, taigi ir Bažnyčią. Kalbant apie Bažnyčios vaidmens pasikeitimą universitetuose, Viduržemio regiono, Centrinės Europos ir anglosaksų šalyse susiklostė gana skirtinga situacija, kuri priklausė nuo kultūrinio minėtų šalių paveldo, tradicijų ir Bažnyčios vaidmens visuomenėje. Teologijos uždavinys, puoselėjant universitetinę kultūrą, buvo pažinti Dievo, pasaulio ir žmogaus paslaptį Dieviškojo Apreiškimo šviesoje (lot. *sub ratione Dei*). Tuo tarpu teologijos išstūmimas iš universitetų lėmė konfesijos praradimą akademinėje visuomenėje, skatino sekuliarizmo procesus, taigi ir mintį, kad žmogus apskritai vertingas tik tada, kai kažką gamina, produkuoja, o neįgalusis yra nevertingas ir nereikalingas. Tiesos masteliu apie žmogų tapo pats žmogus, kuris mokslo vardan realybę suvokė išskirtinai subordinuotą į jį patį ir savo mokslinėje veikloje nebesijautė atsakingas už etinių principų laikymąsi. Turbūt galima pritarti teiginiui, kad teologijos atsisakymas kai kurių Europos šalių universitetuose pravėrė tokią gilią prarają, kad jos nebeįmanoma įveikti. Ir priešingai, teologijos įtraukimas į universitetų studijų programą, kuo ypač rūpinosi popiežius Leonas XIII ir kiti popiežiai, teigiamai paveikė katalikiškuosius institutus, universitetus ir sušvelnino kai kuriose šalyse susidariusią situaciją tarp Bažnyčios ir universitetų. Katalikiškiems universitetams klestint šalyse (pvz., Airijoje, Belgijoje, Prancūzijoje), kurios kažkada buvo atsisakiusios teologijos dalyko, puoselėjamos kultūros tradicijos yra puikus pavyzdys kitiems universitetams ir įrodymas, kad teologijos mokslas universiteto veikloje yra būtinas elementas, skatinantis nuolatinį religijų, visuomenių ir kultūrų dialogą (Tanzella-Nitti, 2002, p. 1437–1439).

Po Antrojo pasaulinio karo Europos šalių visuomenės nebebuvo konfesinės, įsivyravo sekuliarizmas: nuo Bažnyčios dalyvavimo universitetų gyvenime, kai Bažnyčią gynė konstitucija, suteikusi jai valstybinės konfesijos statusą, susiklostė situacija, būdinga visuomenei, kuri liovėsi būti konfesine. Tuo metu įsivyravo nuomonė, kad religija neturėtų vaidinti institucinio vaidmens aukštosiose mokyklose ir apskritai universiteto miestelyje Bažnyčios nereikia. Žinoma, tas pereinamasis procesas vyko laipsniškai. Septintajame dešimtmetyje Europos universitetų miesteliuose dar buvo koplyčių, kai kur – krucifiksų, dar melstasi, atliekamos liturginės apeigos. Po vadinamosios 1968-ųjų „gegužės revoliucijos“ universitetai pritarė kairiajam marksistiniam mentalitetui, todėl Bažnyčia „išstumta“ iš universitetų Viduržemio ir kai kuriuose Centrinės Europos šalyse.

2. Katalikiškųjų universitetų vaidmuo

Katalikiškieji universitetai atsirado siekiant sušvelninti situaciją, kuri išryškėjo visiškai „supasaulietinus“ universitetus, t. y. atsisakius teologijos mokslo dalyko, kai universitetuose nutrūko tikėjimo ir kultūros, mokslo ir

religijos dialogas. Atsirado spraga žmogaus ir pasaulio pažinime. Pasaulis suvokiamas jau ne kaip Dievo sukurtas, bet kaip būtis, kuri savo egzistenciją grindžia moksliniais tyrimais ir filosofiniais svarstymais. Bažnyčios reakciją į tokią padėtį buvo katalikiškųjų universitetų kūrimas.

Vatikano II Susirinkime teigta, kad katalikiškųjų universitetų tikslas – „įtvirtinti krikščioniškąją mintį, kuri taptų visuomenine, tęstine ir universalia, puoselėtų kultūrą ir atitinkamai ugdytų studentus, kad jie taptų žmonėmis, iškiliais savo žiniomis, pasirengimu atlikti atsakingas pareigas visuomenėje ir liudyti savo tikėjimą pasauliui“ (Gravissimum educationis, nr. 10). Panašiai pasisakė ir popiežius Jonas Paulius II apaštalinėje konstitucijoje „Ex corde Ecclesiae“: „Aš kalbu ne tik apie katalikiškuosius universitetus, turiu galvoje ir kitas katalikiškąsias aukštojo mokslo institucijas, kurių yra daug. Pagal savo prigimtį ir tikslus kai kuriais arba visais jų bruožais jos sutampa su universitetu. Šios institucijos įneša savo specifinį indėlį bažnyčiai ir visuomenei – savo tiriamuoju darbu, švietimu ar profesiniu rengimu. Taigi, nors šis dokumentas skiriamas katalikiškųjų universitetų veiklai, jis taip pat apima visas katalikų aukštojo mokslo institucijas, kurios skleidžia Kristaus Evangelijos išmintį sieloms ir kultūroms“ (Ex corde Ecclesiae, nr. 9). Čia turimas galvoje ne tik Bažnyčios vaidmens universitetų veikloje didinimas, ugdant visuomenei vadovaujantį elitą, bet ir siekis užmegzti tikėjimo bei kultūros dialogą, nes tik tikėjimo ir proto sąveika gali sukurti vieną tiesą, kas įmanoma tik Bažnyčiai ir universitetui bendradarbiaujant. Be abejo, nesiekiami keisti kiekvieno dalyko epistemologinių principų ir metodų, tik pritaikyti juos, laikantis atitinkamo moksliniams tyrimams būdingo griežtumo ir laisvės, siekiant norimų tikslų. Tuo siekiama krikščioniškojo mokymo visuomeniškumo, stabilumo ir universalumo dėl bendro tikslo – aukštesnio kultūrinio lygio.

Katalikiškųjų universitetų koncepcija išgryninta J. H. Newmano idėjose ir darbuose. Tai inspiravo katalikiškosios teologijos nebuvimas Jungtinės Karalystės konfesiniuose universitetuose. Anglų kilmės kardinolas, įgaliotas katalikų vyskupų, Dubline įsteigė katalikiškąjį universitetą. Jo įsitikinimu, taip Bažnyčia tarnaus tikėjimui ir tiesai, nes kitaip tarnystė žmogui nebūtų prasminga: tarnauti vardan tiesos – žmogui ir Bažnyčiai, toks yra katalikiškųjų universitetų tikslas. J. H. Newmano teigimu, „Bažnyčios įsitikinimu, tiesa yra jos tikroji sąjungininkė, o žinios ir protas – ištikimi tikėjimo tarnai“ (Newman, 1931, p. 11).

Žinių ir proto sąveikai su tikėjimu vardan tiesos ypatingą dėmesį skyrė ir popiežius Jonas Paulius II enciklikoje „Fides et Ratio“. Visas 3 skyrius skirtas anzelmiečių aksiomai (lot.) *credo ut intelligam* („tikiu, kad suprasčiau“). Čia popiežius primena pagrindinį antropologijos teiginį ir taip apibendrina

klausimą: „Žmogus – vienintelis iš regimų sutvėrimų, kuris ne tik žino, bet ir žino, jog žino, todėl jį domina tiesa apie jį patį. Niekas negali likti abejingas savo žinojimo tiesai. Jei žmogus suvokia, kad tai yra klaidinga – atmeta; ir priešingai, jei gali patvirtinti savo tiesą, jaučiasi nepatenkintas“ (Fides et Ratio, nr. 25). Bažnyčia, kalbėdama apie visuomenės „humanistinę prasmę“ turi galvoje „antropologinę žmogaus dimensiją“. Tai reiškia, kad jeigu mokslas kalba apie žmogų, to negali daryti nesiremdamas nuoroda į Dievą. Antropologija be teologijos nebūtų išbaigta. Mokslas apie žmogų nebūtų išsamus nepripažinus, kad asmuo yra būtis, visada atvira transcendentiniam Dievo pasauliui. Galutinis aiškinimas yra teologinės prigimties: Dievas yra pati Tiesa, visos tiesos pradžia ir pagrindas. Šventasis tėvas cituoja žinomą augustiniečių aksiomą: *Noli foras ire, in te ipsum redi. In interiore hominis habitat veritas* („Neik į išorę, grįžk į save patį. Žmogaus viduje buvoja tiesa“) (S. Agostino, *De vera religione*, XXXIX, 72; žr. Reale, 2002, p. 1542) ir argumentuoja, kad teologinę tiesos prasmę atskleidžia suvokimas, jog Dievas pačiame žmoguje įžiebta tiesos ieškojimo troškimą, kol šis gaus galutinio tiesos pažinimo dovaną. „Šių svarstymų šviesoje išryškėjo pirmoji išvada: tiesa, kurią pažįstame per Apreiškimą, nėra prinokęs vaisius ar galutinis mąstymo, kaip proto pastangų, taškas. Priešingai, – tiesa pateikiama kaip dovana, ji generuoja mąstymą ir turi būti priimama kaip meilės išraiška. Ši apreikštoji tiesa mūsų istorijoje yra išankstinė; tai galutinė ir apibrėžta dieviškoji vizija, pasiekiami tiems, kurie Jį tiki ir Jo ieško atvira širdimi. Galutinis asmens egzistencijos tikslas yra tiek filosofijos, tiek teologijos studijų objektas“ (Fides et Ratio, nr. 15).

Šiuo požiūriu katalikiškieji universitetai atlieka ypatingą uždavinį: užsibrėžia dirbtį vardan tiesos, ginti žmogaus vertę, nes galutinės tiesos teologinis aiškinimas glūdi pačiame Dievuje. Katalikiškieji universitetai įsipareigoja visuomenėje įtvirtinti krikščioniškas etines vertybes, kurios vienintelės leidžia pasiekti žmogaus vertą sambūvį. Taigi tai, kas buvo įvardinta kaip *aukštesnė kultūra*, kuriai būtina tikėjimo ir proto sąveika, gali būti įgyvendinta remiantis teologijos tiesomis, jos skleidžiama šviesa, ko ir trūksta nekatalikiškiems universitetams, atsisakiusiems teologijos, kaip šiulaukiniam pasauliui „neaktualaus“ dalyko. Šiuose universitetuose reikėtų įsteigti bent teologijos katedras, kurių veikla, paskaitos, pritaikytos ir pasauliečiams studentams, skleistų teologinę mintį.

Pauliaus VI įžvalga: universiteto misija – pritraukti „stiprių sielų ir rinktinių protų“, kurie savo veikla tobulintų visuomenės santvarką. Svarbu, kad tie asmenys suvoktų savo pašaukimą: būdami universiteto bendruomenės nariai, jie „turi ne tik mokėti atlikti sunkų mokslo tiriamąjį darbą, kuris juos didžiai iškelia, bet ir pasirušti skleisti krikščioniškąjį mokymą, neiškraipant

jo, ten, kur juos pašauks jų pareigos, – kultūros, švietimo srityje, profesiniame, civiliniame, socialiniame ir politiniame gyvenime“ (Paolo VI, 1968, p. 591–592).

3. Bažnyčios vaidmuo pasauliniame universitete: teologijos dėstymas ir akademinė sielovada

Universitetinę sielovadą galima plėtoti dviem pagrindiniais būdais: teologijos, krikščioniškųjų dalykų dėstymas ir pastoracinė kapeliono veikla universitetų koplyčiose.

Universiteto koplyčia, kaip Bažnyčios vaidmens universitetuose išraiška. Siekiant visapusiškai ugdyti asmenybę neužtenka vien geranoriško mokslo ir tikėjimo dialogo, būtina dar ir dvasinė branda, tobulėjimas, o tam būtinas tikėjimas, sukaupta maldos patirtis, sakramentų liturginis šventimas ir, be abejo, tyła (Ramonas, 2004, p. 17–19). Koplyčios buvimas universitete leidžia studentams ir dėstytojams gyventi neatsiejamą dvasinį gyvenimą, brandinti savo tikėjimą užsiimant individualia ir bendruomenine veikla.

Teologijos dalyko dėstymas. Konkretūs mokslai dažnai tiria tik tam tikrą tikrovės dalį, todėl neretai mokslas, pasirinkus tik gnoseologinę ir racionalią kryptį, nepajėgus įminti žmogaus ir pasaulio paslapties. Straipsnyje nagrinėjamas teologijos ir tiesos bei realybės santykis, taigi ir teologijos sąsajos su kitais mokslais. Universitetas yra pašauktas ieškoti tiesos, kuri nėra vien empirinė, bet ir metafizinė. Tikroji tiesa atrandama tik atsiveriant paslapčiai, tai reiškia Dievui. Teologija nagrinėja Dievo slėpinį, Apreiškimo kontekste aiškina, koks yra pasaulio, žmogaus, šeimos, visuomenės pašaukimas, gyvenimo prasmė, tikslas ir likimas (Ramonas, 2002, p. 60–62). Mokslas neturėtų atsiriboti nuo teologijos, nes liktų neatsakyta į daugelį mokslo keliamų klausimų, taip pat ir teologija negali atsiriboti nuo kitų mokslų, nes nepajėgtų iki galo pažinti Šv. Rašto, Dievo sukurto pasaulio, atitoltų nuo pasaulio realijų, būtų izoliuota pažinimo požiūriu ir bejėgė plėtoti dialogą. Universiteto misija – ne supriešinti, o sutaikyti protą ir tikėjimą. Teologija suteikia pažinimui integralumo, etinės atsakomybės, prasmingumo.

4. Nauji universitetinės sielovados kontekstai

Šiandien požiūrį į Bažnyčios ir universitetų, dar daugiau – į mokslo ir tikėjimo, religijos ir kultūros tarpusavio santykius reiktų *iš esmės keisti*. Kalbama apie tikėjimo ir kultūros sąveiką: ar ji yra ir bus prasminga, daug priklausys nuo abiejų pusių. Taigi strategiškai svarbi Katalikų Bažnyčios pastoracijos dalis yra universitetinė sielovada. Bažnyčia nuolat pabrėžia, kad jei

tikėjimas netampa žmogaus kultūros dalimi, jis negali visiškai išsiskleisti. Taip pat ir kultūra: jeigu neruošia dirvos tikėjimui tarpti ir netampa religijos dalimi, ji nėra autentiška. Religijai reikia kultūros – kaip pagrindo ir išraiškos, kultūrai reikia religijos – kaip dvasios, žvilgsnio į mus supančią tikrovę amžinybės perspektyvoje. Universitetai yra būtent ta akademinė, kultūrinė ir socialinė terpė, kur dialogui tarp tikėjimo ir kultūros, ieškant tiesos, yra palankiausios sąlygos (Dėl kultūros pastoracijos, 2002, nr. 28, 29, 30).

Šiandien universitetų gyvenime stebimi šie akademinės kultūros ir mokslo pokyčiai:

- ⇒ Sparti mokslo plėtra skatina ir studijų kaitą. Visuotinai pripažinta, kad mokslas negali būti autentiškas, jeigu neugdo žmogaus, neveikia jo sielos.
- ⇒ Vis daugėja studentų: 2006 m. Europoje, EUROSTAT duomenimis, studijavo maždaug 16 milijonų studentų.
- ⇒ Vis trumpėja studijų laikas, todėl besimokantieji gali greičiau susirasti darbą.

Tai keičia universitetų veidą. Minėti veiksniai patys savaime nėra neigiami, bet suabsoliutinti gali neigiamai veikti žmogų ir visuomenę. Pateiksime keletą pavyzdžių:

- ⇒ Suabsoliutinę ekonomikos pasaulyje taikomus kriterijus (gera tai, kas naudinga), žmogų lengvai paversione būtybe, kuri tenkina tik medžiaginio gyvenimo/pasaulio poreikius. Taip pat jei stodami į universitetą sieksime tik kuo greičiau įgyti tam tikrą siauros specializacijos diplomą, kurį bus lengva „realizuoti“ rinkoje, atsisakysime visapusiško žmogaus ugdymo, kuris universitetuose puoselėtas per amžius. Studijos aukštojoje mokykloje turi būti ne tik jauno žmogaus profesinis rengimas, bet ir visavertis ugdymas, neatsiejamas nuo bendrųjų žmogaus vertybių, aiškios prioritetų skalės (Gassiot, 2002).
- ⇒ Jau minėtas profesinių žinių, kurias galima būtų pritaikyti susiradus darbą, akcentavimas studijuojant universitete atmeta šimtmečiais universitetų kaupto kultūrinio paveldo perdavimą (Samalavičius, 2003, p. 123–124). Universitetas visada buvo ne tik siauros specializacijos žinių įgijimo vieta, čia vyko didieji atradimai, svarbūs Dievo, žmogaus ir pasaulio pažinimo procesai. Baigęs mokslus studentas turi ne tik pakankamai žinoti, bet ir gebėti mąstyti, jam turėtų būti svetima lėkšta pasaulėžiūra, nepriimtinos banalybės, savo gyvenime jis turėtų siekti priimti teisingus sprendimus – sklėsdamas aplink save gerį būtų laimingas pats ir dalintųsi laime su kitais. Žmogui turėtų būti svarbus ne fragmentų, o visumos pažinimas (Fides et Ratio, nr. 85), ką ir stengiasi perteikti teologija. Tikėjimas suteikia: realybei

- prasmės, pasaulio ir žmogaus pažinimui (kartu su kitais mokslais) – integralumo.
- ⇒ Auklėjant jaunąją kartą, šeimose šiandien dažnai akcentuojama gero vė, gebėjimas prisitaikyti visuomenėje, lengvas trokštamo rezultato pasiekimas, užmirštant išpareigojimus, atsakomybę, pareigą dirbti. Tokioje šeimoje subrendęs jaunas žmogus pirmiausia ieško naudos, saugumo, patogumo, tik tada – dvasinės pilnatvės. Neteisinga nuostata jauną žmogų ugdyti kalbant tik apie gyvenimo grožį ir nutylint pastangas, kurios dedamos, kol to pasiekama. Neverta apgaudinėti teigiant, kad gyvenimas yra džiugus, ir nutylint, jog tas džiaugsmas yra sunkaus darbo rezultatas. Tai būdinga ir universitetams: jaunam žmogui sudaroma iliuzija, kad gyvenime nėra jokių problemų, svarbu tik gauti „tinkamą“ diplomą.
 - ⇒ Yra jaučiamas studentų nepakankamas religinis pasirengimas. Jaunas žmogus – studentas – dažnai nebevadina savęs krikščioniu ir savo gyvenime nebepalieka vietos tikėjimui ir Dievui, kuris teisingai jį galėtų nukreipti ieškant gyvenimo prasmės. Šiandien daugelyje valstybių konstatuojamas absoliutus šios srities neišmanymas, kas labai apsunkina universitetinės sielovados darbą.

Atsižvelgiant į minėtus iššūkius, Bažnyčios, taigi ir universitetinės sielovados tikslas – žmogaus orumo išsaugojimas, jo teisių ir pareigų akcentavimas, juk universitetas yra būtent ta vieta, kur ugdomas sąmoningumas – kuriama visuomeninė žmonių sąmonė, perteikiamos ir kaupiamos žinios, skatinama mokslo plėtra, puoselėjamos vertybės, kultūra.

Šiuo metu universitetinei sielovadai aktualūs šie uždaviniai:

- ⇒ Iki 2009 metų sukurti bendrą Europos universitetų kapelionų tinklą, kuris palengvintų bendrą darbą šioje srityje, padėtų keistis patirtimi ir perspektyvomis.
- ⇒ Puoselėjant akademinę kultūrą akcentuoti teigiamą tikėjimo ir proto, religijos ir visuomenės, apskritai Rytų ir Vakarų kultūrų santykį.
- ⇒ Rengiant universitetų studijų programas nebepakanka rūpintis tik studentų kompetencija ir profesionalumu, šiandien kaip niekad svarbi ir teologinė Evangelijos žinia apie Dievą, žmogų ir pasaulį.
- ⇒ Ypač akcentuoti žmogų, jo asmenybės svarbą. Būtinai visapusiškas žmogaus ugdyimas(-is). Naujos technologijos, didaktikos įmantrybės, mokslo atradimai neturėtų menkinti žmogaus vertės. Mokslas negali tarnauti blogiui – karų, naikinimų, nusikaltimų pramonei. Universitetas turi būti ta vieta, kur suteikiama ne tik profesinių žinių, bet ir ieškoma gyvenimo prasmės, atsakymų į tikėjimo klausimus, realizavimosi būdų, planuojama ateitis. Bažnyčia teigia, kad žmogus yra tik-

rais kultūros veikėjas. Jis apdovanotas protu, taigi yra aukštesnės dvasinės prigimties – asmenybė, kuriai būdingos atitinkamos savybės, lemiančios jo charakterį. Svarbiausia asmens savybė – elgesio laisvė, susivaldymas ir veikimas, atsižvelgiant į proto ir sielos motyvus.

- ⇒ Empirinius mokslus puoselėjanti visuomenė gali sukurti tik formalią žmonių vienybę ir solidarumą, tuo tarpu tikėjimas lemia tikrą, šventumu pagrįstą žmonijos ir pasaulio vienybę (Ramonas, 2003).

Europos ateitis priklauso nuo bendro visuomenės auklėjimo lygio, nuo to, kaip bus puoselėjama krikščioniškoji kultūra, laikomasi tradicijų. Tuo ypač turėtų rūpintis universitetai, nes jų ištakos glūdi Bažnyčioje, kuri įsteigė Europoje pirmuosius universitetus.

Krikščioniškasis tikėjimas visais laikais pabrėžė asmens ugdymą, remiantis bendrosiomis žmogaus vertybėmis, laikantis visuotinai priimtų normų. Sparčiai vykstantys sociokultūriniai visuomenės pokyčiai skatina susigrąžinti krikščioniškąsias vertybes, kurios gali padėti žmogui išlaikyti savigarbą ir orumą, apsaugoti prigimtines jo teises. Šiandien mokslo pasaulis turi vėl pripažinti žmogaus emocijų, kurias įkvepia religija, literatūra, menas ir etika, svarbą. Vartotojiškas požiūris sumenkina žmogaus, kaip asmens, vertę, nes dažniausiai visuomenė vertina už konkrečius atliktus darbus, o ne už patį asmens orumą.

Išvados

Akademinė sielovada kviečia atsigręžti į žmogų – didžiulę vertybę Dievo akyse, juk kiekvienas žmogus turi savyje neišdildomą Dievo atvaizdą, todėl ir krikščioniškojoje kultūroje *asmens* sąvoka neatsiejama nuo žodžio *orumas*. Mūsų epochoje ypač svarbu rasti nesavanaudišką būdą kurti humanišką žinių visuomenę, kuriai etika būtų svarbesnė nei techninės naujovės, asmuo – už daiktus, būtų laikomasi dvasinių, o ne materialinių principų. Taigi svarbiau yra kurti, o ne vartoti, būti, o ne turėti, mąstyti, o ne tik žinoti. „Universitetinės studijos – tai ne tik profesinių žinių ir įgūdžių įgijimas, bet ir visapusiškai harmoningos asmenybės, suvokiančios savo atsakomybę tautai ir valstybei, ugdymas. Akademinės sielovados, kaip vienos iš asmenybės ugdymo formų, plėtra, naujo jos turinio paieška yra bendra Bažnyčios ir universitetų atsakomybė“ (Lietuvos vyskupų konferencijos ir Lietuvos universitetų rektorių konferencijos Memorandumas, 2006).

Popiežius Benediktas XVI, 2006 m. lankydamas popiežiškuosius Romos universitetus, pabrėžė, kad katalikiškieji universitetai, teologijos fakultetai ir apskritai krikščionybės buvimas universitetuose „turėtų išugdyti žmogų,

gebantį kompetentingai atlikti savo pareigas Bažnyčiai ir visuomenei, būti Dievo karalystės „raugu“ žemiškajame gyvenime. Universitetinės studijos turi padėti atsiliepti į sekuliarizuotos kultūros iššūkį, kada pasaulyje stiprėja tendencijos ne tik neigti Dievo buvimą visuomenės ir asmenų gyvenime, bet ir taip sujaukti žmonių sąžinę, kad ji nebepajėgia išgirsti Dievo balso. Tiek žmogaus vidaus, tiek ir išorinių jo santykių su aplinka negalima iki galo suprasti, jeigu į žmogų nebus žiūrima kaip į transcendencijai atvirą būtybę. Jei-gu žmogus negalės kreiptis į Dievą, jis nesugebės atsakyti į pagrindinius savo egzistencijos klausimus. Be nuorodos į Dievą, svarstymai apie žmogaus ir pasaulio paskirtį sukelia skausmingą apleidimo ir vienišumo jausmą“ (Popie-zius Benediktas XVI, 2006).

Gauta 2007 04 11

Pasirašyta spaudai 2007 09 10

Spausdinti rekomendavo: dr. R. Oželis,
doc. dr. V. Gedgaudas

Literatūra

- Benedetto XVI. (2006). *Discorso al clero della Valle d'Aosta* [liepos 25].
De Lubac, H. (1945). *Le dramme de l'humanisme athee*. Paris.
Dėl kultūros pastoracijos. (2002). Popiežiškoji kultūros taryba. *Logos* 28: 137–143; 29: 119–128; 30: 122–134.
Gassiot, M. M. (2003). El gran reto de la educacion superior: la formacion integral. *Cristianismo, universidad y cultura* 3: 9–13.
Gravissimum educationis. (2001). Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Vilnius: Aidai.
Jonas Paulis II. *Apaštalinė konstitucija apie universitetus „Ex corde Ecclesiae“*. Pri-eiga internete:
http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_15081990_ex-corde-ecclesiae_it.html (žiūrėta 2007-03-17).
Jonas Paulius II. (2000). *Fides et Ratio*. Vilnius: Aidai.
Lietuvos vyskupų konferencijos ir Lietuvos universitetų rektorių konferencijos Memo-randumas. 2006 m. vasario 8 d. Prieiga internete:
http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LVK-lurk_memorandumas20060208.html (žiūrėta 2007-03-17).
Newman, J. H. (1931). *The Idea of University*. London.
Paolo VI. (1968). *Insegnamenti*. Libreria editrice Vaticana.
Popiezius Benediktas XVI. (2006). *Apie universitetinių studijų reikšmę. XXI amžius* 86, lapkričio 17.
Ramonas, A. (2002). Teologija universiteto kontekste. *Tiltai*, priedas: mokslo darbai, nr. 12: *Krikščionybė akademinėje visuomenėje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 52–69.
Ramonas, A. (2003). Universitetinės sielovados perspektyvos Europos Sąjungoje. *Tiltai*, priedas: mokslo darbai, nr. 15: *Tikėjimas ir kultūra*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 369–383.

- Ramonas, A. (2004). Akademinės pastoracijos gairės universiteto bendruomenėje. *Tiltai*, priedas: mokslo darbai, nr. 25: *Krikščioniškosios vertybės moderniojoje visuomenėje*. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla, p. 8–23.
- Reale, V. (2002). Agostino di Ippona. *Dizionario interdisciplinare di Fede e Scienza 2: 1533–1550*. Roma.
- Samalavičius, A. (2003). *Universiteto idėja ir akademinė industrija*. Vilnius: Kultūros barai.
- Tanzella-Nitti, G. (2002). Università. *Dizionario interdisciplinare di Fede e Scienza 2: 1432–1449*. Roma.
- Vaitekūnas, S. (2002). *Bažnyčia ir universitetas: sąsajų ieškojimas*. Tiltai, priedas: mokslo darbai, nr. 12: *Krikščionybė akademinėje visuomenėje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 11–52.

CHURCH AND UNIVERSITIES IN EUROPE: NEW CONTEXT FOR ACADEMIC PASTORAL CARE

Arvydas Ramonas

Summary

The Church and universities are the oldest institutions in Europe. Universities originate from the Church – its very “heart”. Heritage of European universities shows that religion has always been important in the processes of scientific development in Europe. Emperors, kings, dukes and popes were concerned with establishment of universities. The state needed qualified clerks and the Church required theologians able to answer to the eternal existential questions. Theology was the most important science in all medieval universities and the best known lecturers were professors of theology: Albert the Great, Thomas Aquinas, Bonaventure and others.

Without knowing the origin of universities and their heritage, it is possible to get lost while seeking to develop young intellectuals for the modern society. Modern science can present us with great discoveries but it will hardly serve nurturance of personal dignity if people’s spiritual dimensions and the need to develop their soul are ignored. Is it possible for modern universities with very few or none Christian bases to save people from various fears which are caused by the rush in their life and threats coming from those goods which they have created themselves? Undoubtedly Christian values fostered by the first universities are able to diminish the concern that modern technologies and constantly developing appliances will become more important than the man. Christian heritage of European universities can help to develop humane society. After all, the university is that institution where the intellectual personality, who will educate the future generation, is born. Thus,

the values of the young generation will form the society. Therefore, it is especially important for modern universities to create the medium of Christian education which facilitates the process of return to common and Christian values and helps to conceive the importance of personal dignity on the society.

Catholic universities were formed in an attempt to appease the situation which appeared when universities had been completely “secularized”, that is, after the subject of theological science had been rejected at universities the dialogue between faith, society and culture, science and religion broke. It is obvious that a gap in the conception of the man and world appeared. The world is viewed not as God’s creation, but as a being whose existence is based upon scientific research and philosophic considerations. The reaction of the Church to this situation was establishment and nurturance of Catholic universities.

Vatican Council II states that the aim of Catholic universities is to consolidate the Christian thought to render it social, continual, universal and able to foster culture and educate students accordingly to make their personalities prominent in their knowledge and preparation to conduct responsible duties in the society and to witness their faith worldwide.

In this respect Catholic universities complete an extraordinary task: they aim their work at the truth and protect human value because the explanation of the final truth lies within God himself. Catholic universities acquire responsibility to embed Christian ethical values within the society, which are unique in allowing reaching human worth coexistence. Thus, what was named as “superior culture” which necessitates “interaction between faith and reason” can be created on the basis of theological truths and light which are lacking in non-Catholic universities which rejected theology as irrelevant in the modern world. Such universities should be equipped with departments of theology at least, whose activities and lectures suited for laic students as well would spread the theological thought.

Today the attitudes towards the relationship between the Church and universities, and, especially, between science and faith, religion and culture should be altered *in essence*. It is talked about the interaction between faith and culture, but it depends greatly on both sides if this interaction exists and will exist. Therefore academic pastoral care is a strategically important part of pastoral care of the Catholic Church. The Church continuously emphasizes that if faith does not become an integral part of human culture it cannot unfold completely. Also the culture itself is not authentic if it does not prepare the soil for the faith to thrive and does not become part of religion. Religion needs culture as a basis and expression and the culture needs religion as a

soul and a look on the reality around us in the perspective of eternity. Universities constitute precisely that academic, cultural and social medium where there are the most favourable conditions for the dialogue between faith and culture in search for the truth.

Academic pastoral care invites to face the man who is a great value in God's eyes, as each person possesses an indelible image of God; therefore, Christian culture as well never dissociates the concept of *person* from the word *dignity*. In our era it is especially important to find an unselfish way to create a humane society of knowledge where ethics would have more significance than technical novelties, a person would be valued more than things, and where spirituality would prevail over materialistic principles. Therefore, it is more important to create than to consume, to exist than to possess, and to think than to merely know. Catholic universities, departments of theology and existence of Christianity at universities in general "should develop a person able to competently conduct his or her duties within the Church and society and to serve as a leaven of God's kingdom in the earthly life." Studies at universities should help to meet the challenge of secularized culture when tendencies not only to negate God's existence in social and personal life but also to mislead people's conscience in such a way that it becomes unable to hear God's voice are strengthening in the world.